

Серія: Облік і фінанси : зб. наук. пр. – Луцьк : Луц. нац. техн. ун-т. – 2011. – Вип. 8(29). – Ч. 4. – С. 385-393.

32. Шкарлет С. М. Економічна безпека підприємства: інноваційний аспект : [монографія] / С. М. Шкарлет – К. : Книжкове вид-во НАУ, 2007. – 436 с.

33. Ячменьова В. М. Ідентифікація стійкості діяльності промислових підприємств : [монографія] / В. М. Ячменьова. – Сімферополь : Доля, 2007. – 523 с.

УДК 338.246.87 (477)

Є.А. Бобров

*доктор економічних наук,
кафедра національної економіки та фінансів
Університет економіки та права «КРОК»*

Завдання регіонів щодо розвитку відновлювальної енергетики

Сучасна динаміка життєвих процесів вимагає реагування на зміни та постійного вдосконалення. Необхідність оптимізації й розширення джерел постачання енергії для забезпечення енергетичної безпеки держави висуває низку вимог до розвитку вітчизняної енергетики, і, зокрема, до її найбільш прогресивної частини – альтернативної енергетики. Наявність цієї проблеми зумовлює мету даного дослідження.

Ключові слова: енергетика, відновлювальні джерела енергії, енергетична безпека.

Е.А. Бобров

*доктор экономических наук,
кафедра национальной экономики и финансов
Университет экономики и права «КРОК»*

Задача регионов по развитию возобновляемой энергетики

Современная динамика жизненных процессов требует реагирования на изменения и постоянного совершенствования. Необходимость оптимизации и расширения источников энергии для обеспечения энергетической безопасности государства выдвигает ряд требований к развитию отечественной энергетики и, в частности, к ее наиболее прогрессивной части – альтернативной энергетике. Наличие этой проблемы обуславливает цель данного исследования.

Ключевые слова: энергетика, энергетическая безопасность.

Y. Bobrov

*Department of National Economics and Finance
Doctor of Economics,
«KROK» University*

The task of the regions in the development of renewable energy

The current dynamics of life processes requires to change responding and continuous

improvement. The need to optimize and to expand sources of energy for ensuring of energy security imposes a number of requirements to the development of domestic energy, and particularly its most progressive part – renewable energy. This leads to the purpose of the research.

Keywords: *economy, energetics, energy security.*

Постановка проблеми

Україна менш ніж на половину забезпечена власними енергетичними ресурсами, але не має природних та технологічних можливостей для значного збільшення їх видобування. Економіка країни достатньо енергоємна. В умовах постійного подорожчання імпортованих енергоносіїв, без широкого використання нетрадиційних та поновлювальних джерел енергії – їй не під силу витримати зовнішню конкуренцію.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Питання розвитку відновлювальних джерел енергії в Україні зокрема, і проблеми ефективності та доцільності розвитку альтернативної енергетики, вивчали такі вчені України: Бабієв Г. М. [1], Гелетука Г. Г. [2], Кудря С. О. [3], Сухін Є. І. [4], Суходоля О. М. [5].

Невирішені раніше частини загальної проблеми

Енергоефективність і використання відновлюваних джерел енергії стало актуальною потребою часу, оскільки це сприяє розв'язанню не тільки проблеми енергопостачання, а й багатьох екологічних, економічних і соціальних проблем. З різних видів відновлювальних джерел енергії найпоширенішою та найбільш доступною для України є вітрова й сонячна енергетика; енергія біомаси та енергія малих річок; геотермальна енергія і енергія доквілля.

Поряд з цим, існує чимало проблем, які заважають планомірному розвитку альтернативної енергетики. Серед них можна виділити зміни у податковому законодавстві та нерівномірність розвитку різних видів альтернативної енергетики.

Формулювання цілей статті

Дослідження сучасного стану альтернативної енергетики, передумов для її розвитку, формулювання завдань та напрямів для державного та регіонального рівнів.

Виклад основного матеріалу дослідження

За даними Державного агентства з енергоефективності та енергозбереження України (Держенергоефективності), загальний річний технічно-досяжний енергетичний потенціал відновлювальних джерел енергії України в перерахунку на умовне паливо дорівнює приблизно 98 млн т у. п. (див. табл. 1), що становить майже 50% загального енергоспоживання в Україні на даний час, і прогнозовано до 30% від енергоспоживання у 2030 року.

Цей потенціал досить значний, технічно та економічно привабливий в умовах істотного підвищення цін на традиційні енергетичні ресурси в Україні.

Приєднавшись до Договору про заснування Енергетичного Співтовариства, Україна взяла на себе зобов'язання стосовно імплементації окремих елементів з енергетики, доквілля, конкуренції та відновлюваних джерел енергії в законодавче поле України.

Відповідно, виникає потреба детального аналізу та уточнення як цільових показників відновлювальних джерел енергії в документах стратегічного рівня, так і діючого законодавства.

**Технічно-досяжний потенціал вироблення енергоносіїв
з відновлювальних джерел енергії та альтернативних видів палива**

№	Напрямок освоєння відновлювальних джерел енергії	Річний технічно-досяжний енергетичний потенціал	
		млрд кВт·год/рік	млн т у. п.
1.	Вітроенергетика	79,8	28,0
2.	Сонячна енергетика, у т. ч.	38,2	6,0
2.1.	електрична	5,7	2,0
2.2.	теплова	32,5	4,0
3.	Мала гідроенергетика	8,6	3,0
4.	Біоенергетика, у т. ч.	178,0	31,0
4.1.	електрична	27,0	10,3
4.2.	теплова	151,0	20,7
5.	Геотермальна теплова енергетика	97,6	12,0
6.	Енергія доквілля (теплові насоси)	146,3	18,0
	Загальний обсяг заміщення традиційних ПЕР	548,5	98,0

Джерело: Інститут відновлювальної енергетики НАН України, 2016 р.

Спроби стимулювати розвиток відновлюваної енергетики в Україні розпочалися фактично з часу здобуття нею незалежності, про що свідчать числені закони та програми [6-19]. Тут також необхідно відзначити недостатність коштів, які виділялися на реалізацію державних заходів з розвитку відновлювальної енергетики.

Основним «проривом» у політиці підтримки розвитку відновлювальних джерел енергії стало прийняття «зелених» тарифів. Першим кроком став Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо встановлення «зеленого» тарифу» [9]. У подальшому система «зелених» тарифів вдосконалювалася внесенням доповнень до Закону України «Про електроенергетику» та розробленням інших підзаконних актів.

Змінами до Закону України «Про електроенергетику» від 20.11.2012 було змінено статтю 17-1, яка визначала коефіцієнти «зелених» тарифів для стимулювання виробництва електроенергії з відновлювальних джерел енергії.

Було уточнено класифікацію відновлювальних джерел енергії та введено нові коефіцієнти «зеленого» тарифу, зокрема:

- запроваджено «зелений» тариф на електроенергію, вироблену з біомаси тваринного походження, промислових або побутових відходів, що підлягають біологічному розпаду й утворенню біогазу;

- введено «зелений» тариф для мікро- міні та малих ГЕС;

- передбачено запровадження «зеленого» тарифу для окремих черг будівництва електричних станцій, які виробляють енергію з альтернативних джерел, залежно від дати їх введення в експлуатацію;

- з 2015 р. приватні домогосподарства отримали дозвіл на продаж електроенергії від встановлених на своїх дахах сонячних батарей без ліцензії.

Водночас Закон встановив поступове зниження зелених тарифів після 2014, 2019 та 2024 років, відповідно на 10, 20 і 30% від його базової величини.

Також, Закон доповнено статтею 17-3 «Місцева складова при створенні об'єкта електроенергетики», якою окреслено вимоги стосовно розміру місцевої складової та встановлено порядок її розрахунку для об'єктів електроенергетики,

які виробляють електроенергію з відновлювальних джерел енергії та мають намір отримати «зелений» тариф.

Окрім «зеленого» тарифу, в Україні запроваджено ще низку стимулюючих нормативно-законодавчих актів, що сприяють розвитку відновлювальних джерел енергії та реалізації енергозберігаючих проектів.

Особливості оподаткування прибутку підприємств, що працюють у сфері енергозбереження, відновлювальних джерел енергії та альтернативних видів палива, визначено Податковим кодексом.

Пунктом 197.16 статті 197 передбачено звільнення від оподаткування операцій із ввезення на митну територію України енергозберігаючих матеріалів, обладнання, устаткування та комплектуючих. Перелік таких товарів затверджено постановою КМУ від 14.05.2008 №444 «Питання ввезення на митну територію України енергозберігаючих матеріалів, обладнання, устаткування та комплектуючих».

Пунктом 2 підрозділу 2 розділу XX «Перехідні положення» передбачено тимчасове, до 1 січня 2019 року, звільнення від сплати податку на додану вартість операцій із постачання техніки, обладнання, устаткування, визначених статтю 7 Закону України «Про альтернативні види палива», а саме: техніки, обладнання, устаткування, що використовуються при реконструкції існуючих і будівництва нових підприємств з виробництва біопалива. І для виготовлення та реконструкції технічних і транспортних засобів з метою споживання біопалива, якщо такі товари не виробляються та не мають аналогів в Україні, а також технічних і транспортних засобів, зокрема, самохідних сільськогосподарських машин, що працюють на біопаливі. Порядок ввезення на митну територію України техніки, обладнання, устаткування, технічних і транспортних засобів, що використовують для розвитку виробництва і забезпечення споживання біологічних видів палива, затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 18.05.2011 №581.

Загалом, за оцінкою міжнародних експертів, Україна є досить привабливою країною для інвестування у розвиток відновлювальних джерел енергії. Така зацікавленість виникла, головним чином, через один з найвищих у світі коефіцієнтів «зеленого» тарифу, тимчасом як у країнах, що раніше почали його застосовувати, ці коефіцієнти постійно зменшуються.

Введення пільгового режиму для низьковуглецевої енергетики є тимчасовим заходом на період її становлення. Надалі, як й інші галузі економіки, вона має стати конкурентоздатною галуззю без пільг і преференцій.

Розпорядженням КМУ від 1.10.2014 №902-р було затверджено Національний план дій з відновлюваної енергетики на період до 2020 року, яким встановлювалися цільові показники стосовно розвитку відновлювальних джерел енергії. Поряд з цим необхідно відзначити, що при визначенні джерел фінансування заходів, встановлених у Плані, джерелами фінансування визначені кошти приватних інвесторів, які протягом останніх років значно знизили свою активність в Україні. Тому залишаються під питанням досягнення визначених Планом показників.

Економічні механізми стимулювання виробництва технологій генерування енергії з відновлювальних джерел енергії, впровадження енергозберігаючих матеріалів і техніки, які були передбачені Податковим Кодексом України, та запровадження стимулюючих «зелених» тарифів, дали позитивні результати (див. Рис. 1).

Проте, з 1 січня 2015 року із набранням чинності змін до Податкового кодексу України, податкові пільги були скасовані.

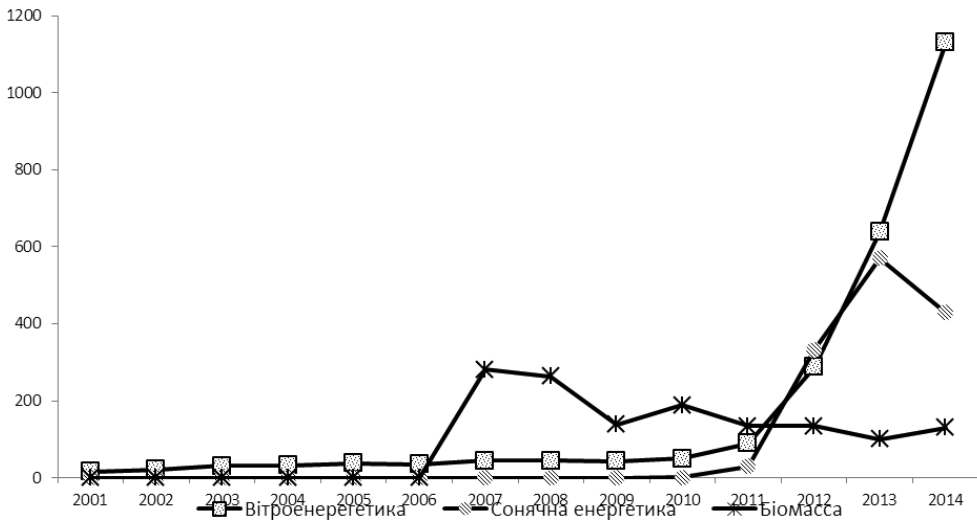

Рис. 1. Виробництво електричної енергії відновлювальними джерелами енергії, ГВт-год
Джерело: Міжнародне енергетичне агенство.

Станом на 1 січня 2017 року сумарні потужності відновлюваних джерел електроенергії в Україні, включаючи об'єкти сонячної і вітрової енергетики, малої гідроенергетики та електростанцій на біомасі (біогазі), склали 1 100 МВт.

Зокрема, загальна потужність українських сонячних електростанцій склала 458 МВт, вітропарків – 439 МВт, електростанцій на біомасі – 65 МВт, малих ГЕС – 138 МВт.

За даними Держенергоефективності, перелік суб'єктів, які виробляють «зелену» електроенергію з різних відновлюваних джерел енергії, охоплює понад 100 суб'єктів господарювання.

Реєстр суб'єктів господарювання альтернативних видів палива містить понад 200 організацій-виробників палива.

Фактично, шляхом запровадження економічних стимулів, Україна надала необхідний імпульс суб'єктам господарювання, сприяючи активізації діяльності у цій сфері. Варто відзначити, що насправді наша держава створила нову, високотехнологічну галузь української економіки, яка може успішно конкурувати на світових ринках та має високу додану вартість.

Втім, з іншого боку, слід зазначити неузгодженість цілей та надмірну увагу до окремих видів відновлювальних джерел енергії (зокрема вітрової та сонячної) за недостатньої зацікавленості іншими, не менш важливими. Акцент на реалізації лише одного пріоритету може мати не лише позитивні сторони (залучення додаткових джерел енергоресурсів), а й, за надмірного захоплення, викликати ризики стосовно надійності електроенергетичної системи країни та покласти непомірний, обтяжливий тягар економічних витрат на кінцевих споживачів.

Нині про підтримку розвитку відновлювальних джерел енергії йдеться практично на всіх рівнях державної та регіональної влади, а також створюється необхідна нормативно-законодавча база. Ефективний розвиток низьковуглецевої енергетики на такій основі при поєднанні з модернізацією засобів традиційної енергетики, значно поліпшить умови життя місцевого населення завдяки ефективному й надійному енергозабезпеченню, зниженню шкідливого впливу на довкілля. Але, на жаль, впровадження проектів, які за відповідної політики

Таблиця 2

Технічно досяжний енергетичний потенціал нетрадиційних та відновлюваних джерел енергії в перерахунку на умовне паливо (млн. т у. п.) та обсяги заміщення паливно-енергетичних ресурсів в Україні

№ п/п	Області	Сонячна енергетика	Геотермальна енергетика	Мала гідроенергетика	Енергія біомаси	Теплова енергія стічних вод	Теплова енергія ґрунту та ґрунт. вод	Всього по областях	Споживання орг. палива		% заміщення орг. палива за рахунок ВДЕ
									Комунальний сектор	Всього	
1.	АР Крим	0,39	0,68	0,05	0,59	0,16	0,35	2,22	0,133	2,193	101,2
2.	Вінницька	0,25	0	0,09	1,08	0,08	0,42	1,91	0,097	7,777	24,8
3.	Волинська	0,18	0	0,03	0,29	0,05	0,29	0,84	0,054	3,064	27,4
4.	Дніпропетровська	0,32	0	0,03	1,90	0,59	1,36	4,20	0,203	27,023	15,54
5.	Донецька	0,27	0	0,05	1,16	0,50	1,36	3,34	0,285	33,795	9,88
6.	Житомирська	0,26	0	0,09	0,38	0,06	0,30	1,09	0,079	2,399	45,4
7.	Закарпатська	0,13	7,40	1,05	0,21	0,05	0,45	9,29	0,065	1,175	79,6
8.	Запорізька	0,28	0	0,03	1,13	0,19	0,34	1,97	0,108	14,568	13,5
9.	Івано-Франківська	0,13	0,51	0,09	0,17	0,11	0,49	1,50	0,076	6,916	21,7
10.	Київська	0,26	0	0,06	1,02	0,63	1,14	3,11	0,258	16,458	18,9
11.	Кіровоградська	0,23	0	0,04	1,26	0,06	0,33	1,91	0,065	2,855	66,9
12.	Луганська	0,27	0	0,10	1,11	0,16	0,93	2,57	0,150	10,630	24,2
13.	Львівська	0,22	0,45	0,42	0,41	0,32	1,05	2,87	0,144	8,604	33,4
14.	Миколаївська	0,26	0	0,04	0,97	0,08	0,30	1,65	0,070	5,22	31,6
15.	Одеська	0,37	0	0,01	0,42	0,21	0,35	1,37	0,136	7,046	19,4
16.	Полтавська	0,26	0,39	0,09	1,43	0,11	0,81	3,08	0,092	10,492	29,4
17.	Рівненська	0,17	0	0,08	0,36	0,06	0,27	0,95	0,062	2,282	41,6
18.	Сумська	0,22	0,96	0,08	0,79	0,06	0,40	2,50	0,072	5,122	48,8
19.	Тернопільська	0,15	0	0,09	0,44	0,05	0,34	1,06	0,060	2,560	41,4

Продовження табл. 2

20.	Харківська	0,29	0,37	0,06	1,69	0,35	1,07	3,82	0,168	15,298	25,0
21.	Херсонська	0,31	0	0,01	1,09	0,06	0,23	1,69	0,065	3,455	48,9
22.	Хмельницька	0,20	0	0,07	0,79	0,07	0,39	1,52	0,079	2,579	58,9
23.	Черкаська	0,21	0	0,09	0,36	0,10	0,38	1,13	0,079	4,819	23,5
24.	Чернівецька	0,09	0	0,21	0,29	0,03	0,19	0,81	0,048	1,348	60,1
25.	Чернігівська	0,28	1,24	0,04	0,66	0,06	0,35	2,62	0,072	3,672	71,4
Всього		6,00	12,00	3,00	20,00	4,2	13,89	59,09	59,02	202,07	29,2
Обсяги заміщення органічного палива за рахунок "великої" гідроенергетики по Україні											
Обсяги заміщення органічного палива за рахунок енергії вітру											
Технічно досяжний енергетичний потенціал позабалансових джерел енергії											
ВСЬОГО											46

Джерело: дані Інституту відновлювальної енергетики НАН України

регіонів і місцевої ініціативи могли б стати основою майбутнього енергетичного добробуту населення регіонів, так і не знайшли відповідного поширення. Тому, нагальним питанням залишається активізація практичних дій щодо використання існуючого досвіду з врахуванням особливостей кожного регіону нашої країни.

Реалізація низьковуглецевого напрямку енергетичного розвитку не є можливою без раціонального поєднання державної та регіональної політики, ефективного розподілу функцій органів влади різного рівня й контролю за виконанням прийнятих рішень, зокрема, з боку громадськості. Має бути створене загальне сприятливе середовище, в якому діятимуть безпосередні виконавці проектів низьковуглецевої енергетики у кожному регіоні країни. Впровадження таких проектів надасть змогу регіональним і місцевим органам влади значно просунутись у досягненні таких важливих цілей як захист довкілля, раціональне використання місцевих і енергетичних ресурсів.

Оскільки у більшості випадків корисні для місцевого населення проекти відновлювальних джерел енергії регіональні та місцеві органи влади не можуть профінансувати, вони мають створити максимально сприятливі умови для залучення інвестицій. Це, насамперед, стосується спрощення дозвільних процедур при оформленні бізнесу; виділення земельних ділянок під об'єкти альтернативної енергетики; надання пільгових умов місцевого оподаткування; підключення до місцевих мереж постачання води, тепла, електроенергії на період будівництва; процес підготовки спеціалістів для обслуговування та експлуатації об'єктів альтернативної енергетики.

Подальший розвиток технологій альтернативної енергетики розширюватиме коло індивідуальних користувачів відновлювальних джерел енергії за рахунок здешевлення технологій. Збільшення масовості використання цих технологій, як показує досвід європейських країн, сприятиме широкому залученню малого й середнього бізнесу до проектування, постачання, встановлення обладнання та його технічного обслуговування.

Регіональні та місцеві органи влади, а також місцеві громади, мають неабиякі можливості для залучення відновлювальних джерел енергії до енергозабезпечення своїх міст і сіл, до утилізації за допомоги технологій альтернативної енергетики значної кількості відходів, які роками накопичувалися й шкідливо впливали на здоров'я населення. Ці можливості практично не використовуються, хоча нечисленні приклади впровадження відновлювальних джерел енергії у різних регіонах країни існують і показують економічну та екологічну доцільність їх використання.

У табл. 2 наведено дані про технічно досяжний енергетичний потенціал нетрадиційних та відновлюваних джерел енергії за областями.

Низькопотенціальні джерела енергії мають широкий спектр можливостей, починаючи від використання енергії довкілля і закінчуючи використанням скидної енергії промисловості та житлово-комунального господарства. Наближеність цих джерел до споживачів дає змогу ефективно їх використовувати для теплопостачання різних за своїм призначенням об'єктів, задовольняючи побутові та виробничі потреби споживачів. Для подальшого успішного розвитку і впровадження цих джерел на державному рівні необхідно запровадити спеціальні (диференційовані за часом споживання електроенергії) тарифи для теплонасосних установок; надати пільгові кредити, податкові пільги, субсидії та гранти для часткової компенсації початкових витрат на встановлення обладнання.

На регіональному та місцевому рівні необхідно спростити узгоджувальні

процедури при заміні системи опалення, відведенні земельних ділянок, а також організувати пропаганду стосовно використання екологічно чистих систем опалення із застосуванням теплонасосних установок. Також варто прорекламувати такі системи.

Енергетичний потенціал біоенергетики в Україні здатний забезпечити суттєвий додаток до енергетичного балансу кожного міста і села, одночасно утилізуючи органічні відходи сільськогосподарського виробництва та побутові відходи. Біогазові установки, розташовані в сільській місцевості, забезпечують господарство і жителів електроенергією та теплом. До того ж, вони надають змогу отримувати високоякісні добрива при переробці відходів, створювати нові робочі місця і забезпечувати додаткові надходження до місцевого бюджету. Якщо енергетичну складову поєднати з утилізацією відходів, забезпечивши їх безкоштовне та безперервне постачання, ефективність біоенергетичних проектів вже сьогодні може бути досить високою. Малопродуктивні землі можна використати для вирощування енергетичних рослин.

Задля подальшого розвитку біоенергетики необхідно на місцевому рівні організувати постачання і підготовку сировини для біоенергетичних установок, створити умови для бізнесу в переробці та утилізації біологічних відходів. На державному рівні потрібно надати підтримку при спорудженні устаткування на період його окупності у формі пільгових кредитів, податків.

Збільшення використання **гідропотенціалу малих річок** України за рахунок відновлення та будівництва нових малих гідроелектростанцій надає можливість збільшити маневрові потужності єдиної енергосистеми країни, захистити населення прилеглих місцевостей від повеней, створити нові робочі місця та поповнити місцеві бюджети. Стримуючими факторами залучення інвестицій у розвиток цієї галузі є з одного боку – відсутність єдиного бачення майбутнього малої гідроенергетики державних органів влади, а з іншого – невирішеність питань власності малих ГЕС, складність і тривалість оформлення дозвільної документації на їх будівництво та експлуатацію. Задля поліпшення ситуації необхідно зробити кілька кроків:

- визначити державний орган управління та координації;
- затвердити концепцію розвитку;
- розробити нормативно-технічну базу;
- розробити схему спорудження гідровузлів та об'єктів малої гідроенергетики;
- скласти програму розвитку об'єктів малої гідроенергетики в регіонах.

На місцевому рівні вкрай необхідно організувати широке ознайомлення населення з технологіями, перспективами поліпшення ситуації щодо екології, енергозабезпечення та захисту від повеней. Процес підготовки і прийняття рішень стосовно будівництва має бути зрозумілим, прозорим для громадськості, інтересів якої може торкнутися будівництво й функціонування малих гідроелектростанцій.

Завдяки впровадженню об'єктів **малої сонячної та вітрової енергетики** можна значно збільшити обсяги використання цієї енергії у кожному українському місті та селі за рахунок великої кількості таких об'єктів. Але використання сонячної та вітрової енергії окремими невеликими об'єктами і спорудами, домашніми господарствами, є й досі незначним. Хоча їх кількість і загальна потужність невпинно зростає. Поєднання сонячних і вітрових установок з тепловими насосами забезпечить тепловою та електричною енергією споруди суспільного призначення і житлові будинки практично протягом всього року.

Для розширення використання цього сектору енергетики важливо на регіональному та місцевому рівнях організувати впровадження пілотних проєктів будівель з використанням для їх енергозабезпечення альтернативних джерел енергії, разом з малими вітровими електростанціями, сонячними батареями та сонячними колекторами. Саме вони б продемонстрували місцевому населенню ефективність такого енергозабезпечення. Окрім того, як і у випадку з іншими видами альтернативної енергії, необхідні заходи щодо стимулюючої політики як з боку держави, так і місцевої влади.

Розвиток **геотермальної енергетики** в Україні знаходиться на низькому рівні, який не відповідає наявному значному потенціалу геотермальної енергії у багатьох областях країни і можливостям його ефективного використання, особливо для потреб теплопостачання міст і сіл. Цілковите залучення потенціалу геотермальної енергії можливе лише за активної позиції місцевої влади та місцевих громад, їхнього розуміння необхідності заміни вартісних енергоносіїв фактично невичерпним екологічно чистим джерелом енергії земних надр.

До важливих завдань регіональної та місцевої влади також слід зарахувати залучення громадськості до процесів формування політики впровадження низьковуглецевої енергії, забезпечення прозорості цих процесів, а також інформаційну підтримку для суспільного визнання переваг використання відновлювальних джерел енергії.

Необхідно організувати відповідні регіональні структури, які мають здійснювати пошук та обґрунтування ефективних для кожного регіону, населеного пункту джерел альтернативної енергетики; розробляти економічно обґрунтовані інвестиційні плани стосовно впровадження альтернативної енергетики; організовувати проведення науково-технічних робіт, а також організовувати технічне обслуговування індивідуальних малих об'єктів альтернативної енергетики у населення; проводити активну пропаганду й агітацію серед населення, інформуючи про переваги альтернативної енергетики.

Джерела альтернативної енергії варто включати до перспективних енергетичних балансів регіону в процесі стратегічного планування соціально-економічного розвитку, зокрема, планування розвитку систем енергозабезпечення регіону.

Таким чином, включення заходів щодо впровадження альтернативних джерел енергії до пріоритетних завдань регіональної енергетичної політики має підвищити надійність забезпечення енергетичними ресурсами економіки і населення регіонів, зменшити шкідливий вплив на довкілля, створити нові робочі місця та стимулювати розвиток місцевої промисловості.

Висновки

Оновленою Енергетичною Стратегією на період до 2030 року (2012 р.) планувалося довести (за базовим сценарієм розвитку) частку відновлюваної енергетики до 10% встановленої потужності – у 2030 році і до 5% – у 2020 році. Спроби актуалізації Енергетичної стратегії здійснювалися протягом 2014–2016 років.

На сьогодні в Україні не існує коректних прогностичних моделей енергетичного балансу при складних умовах економічної трансформації, політичної турбулентності та воєнних дій (а відповідно і чіткого бачення розвитку енергетичної галузі). У Енергетичній стратегії 2006 року наголошувалося на розвитку атомної енергетики, у 2012 році акцент змістився на розвиток теплової енергетики. Розроблена Центром ім. Разумкова та Національним інститутом стратегічних досліджень при Президентові України, та презентована на початку 2017 року «Нова

енергетична стратегія України: безпека, енергоефективність, конкуренція», на жаль, знову таки відображає побажання окремих політичних та бізнесових кіл, не визначає конкретних показників і містить скоріше побажання, аніж чіткі завдання.

Поряд з цим, на державному і регіональному рівнях є певне розуміння того, що розвиток відновлюваних джерел енергії є важливим фактором підвищення рівня енергетичної безпеки, зменшення використання викопних паливних ресурсів (зокрема й імпортованих), розвитку промисловості та сільського господарства, збільшення зайнятості населення в секторах економіки, а також зниження негативного впливу енергетики на навколишнє середовище й підвищення якості життя громадян.

Нині відновлювальні джерела енергії економічно витратніші за традиційні джерела енергії, і тому потребують додаткових інструментів для їх більш широкого використання. В Україні таким інструментом є державна та регіональна підтримка. Очікується, що спільно із майбутнім розвитком технологій, собівартість енергії на базі відновлювальних джерел енергії знижуватиметься, а її виробництво ставатиме дедалі рентабельнішим.

Література

1. Бабієв Г. М. Перспективи впровадження нетрадиційних та відновлюваних джерел енергії в Україні / Г. М. Бабієв, Д. В. Дероган, А. Р. Щокін ; // Електричний журнал. – 1998. – №1. – С. 63-64.

2. Гелехута Г. Г. Сучасний стан та перспективи розвитку біоенергетики в Україні. Ч. 1. / Г. Г. Гелехута, Т. А. Желзна // Пром. Техніка. – 2010. – Т. 32, №3. – С. 71-79.

3. Кудря С. О., Щокін А. Р. Альтернативна енергетика як додаток до традиційної енергетики паливно-енергетичного комплексу України / Теплова енергетика – нові виклики часу // під заг. ред. П. Омеляновського, Й. Мисака. – Львів : Українські технології, 2009. – С. 401-413.

4. Сухін С. І. Нетрадиційна енергетика як фактор економічної безпеки держави : автореф. дис. ... д-ра екон. наук : спец. 21.04.01 «Економічна безпека держави» / Сухін Євген Ілліч. – Рада національної безпеки та оборони України ; Національний ін-т проблем міжнародної безпеки. – К., 2005. – 38 с.

5. Суходоля О. М. Енергоефективність економіки у контексті національної безпеки: методологія дослідження та механізми реалізації : Монографія. / О. М. Суходоля. – К. : НАДУ, 2006. – 400 с.

6. Закон України «Про альтернативні види рідкого і газового палива» №1391-XIV від 14.01.2000 р. // Сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1391-14>

7. Закон України «Про альтернативні джерела енергії» №555-IV від 20.02.2003 р. // Сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/555-15>

8. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо стимулювання заходів з енергозбереження» №760-V від 16.03.2007 р. // Сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/760-16>

9. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо встановлення «зеленого» тарифу» №601-VI від 25.09.2008 р. // Сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/601-17>

10. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо сприяння виробництву та використанню біологічних видів палива» №1391-VI від 21.05.2009 р. // Сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1391-17>

11. Закон України «Про енергозбереження» № 74/94-ВР від 01.07.1996 р. // Сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/74/94-%D0%B2%D1%80>

12. Закон України «Про комбіноване виробництво теплової та електричної енергії (когенерацію) та використання скидного енергопотенціалу» № 2509-IV 05.04.2005 р. // Сайт

Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2509-15>

13. Постанова КМУ «Про затвердження Державної цільової економічної програми енергоефективності і розвитку сфери виробництва енергоносіїв з відновлюваних джерел енергії та альтернативних видів палива на 2010-2015 роки» №243 від 01.03.2010 р. // Сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/243-2010-%D0%BF>

14. Постанова КМУ «Про затвердження Державної програми розвитку виробництва біодизеля на період до 2010 року» №1774 від 22.12.2006 р. // Сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1774-2006-%D0%BF>

15. Постанова КМУ «Про Комплексну державну програму енергозбереження України» №148 від 05.02.1997 р. // Сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/148-97-%D0%BF>

16. Постанова КМУ «Про Програму державної підтримки розвитку нетрадиційних та відновлюваних джерел енергії та малої гідро- і теплоенергетики» №1505 від 31.12.1997 р. // Сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1505-97-%D0%BF>

17. Розпорядження КМУ «Про схвалення Енергетичної стратегії України на період до 2030 року» № 145-р від 15 березня 2006 р. // Сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/145-2006-%D1%80>

18. Розпорядження КМУ «Про схвалення Концепції Державної цільової економічної програми енергоефективності на 2010-2015 роки» №1446-р від 19.11.2008 р. // Сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1446-2008-%D1%80>

19. Розпорядження КМУ «Про схвалення Концепції Державної цільової економічної програми видобування та використання газу метану вугільних родовищ як альтернативного енергоресурсу» №1684-р від 23.12.2009 р. // Сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1684-2009-%D1%80>

20. Статистична інформація з енергетики по Україні// Сайт Міжнародного енергетичного агентства [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.iea.org/statistics/statisticssearch/report/?country=Ukraine&product=RenewablesandWaste>

УДК 339.137

З.М. Борисенко
*доктор економічних наук, професор,
головний науковий співробітник
Інституту законодавства
Верховної Ради України*

Колізії у конкурентному законодавстві як загрози економічній безпеці

Досліджуються колізії і прогалини законодавчого забезпечення процесу державного захисту конкуренції та їх вплив на стан економічної безпеки в Україні. Зокрема, розглядаються юридичні питання припинення картельних змов та інших порушень, накладення санкцій за порушення, надання дозволів на узгоджені дії, доцільності застосування рекомендацій АМК як альтернативи покарання.

Ключові слова: конкурентне законодавство, економічна безпека, загрози економічній безпеці, картельні змови, штрафи за порушення, добровільне повідомлення порушника, кримінальна відповідальність, дозвіл на узгоджені дії, рекомендації АМК.